

УДК 341.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-35>

Олексій ХОВПУН

доктор юридичних наук, доцент, проректор з міжнародної та науково-педагогічної роботи, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, м. Київ, Україна, 01015

ORCID: 0000-0002-5753-966X

Бібліографічний опис статті: Ховпун, О. (2025). Документальний кінематограф та акціонізм як складова української культурної дипломатії часів повномасштабної війни. *Fine Art and Culture Studies*, 3-2, 266–273, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-35>

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ КІНЕМАТОГРАФ ТА АКЦІОНІЗМ ЯК СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЧАСІВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Мета роботи – визначити особливості та функції візуальних мистецтв синтетичного характеру (на прикладі кінематографу і акціонізму) в якості складової сучасної української культурної дипломатії. **Методологія роботи:** дослідження носить міждисциплінарний характер, синтезуючи дані філософії, історії, культурології, мистецтвознавства. Використовуються історичний та компаративний методи, герменевтичний підхід. **Наукова новизна роботи** полягає в уточненні місця візуальних мистецтв синтетичного характеру в презентації сучасних проблем України на міжнародному рівні. **Висновки.** Культурна дипломатія є потужним інструментом ознайомлення світу з історією та сучасним станом, досягненнями, проблемами та перспективами України. В сучасній ситуації війни культурна дипломатія постає суттєвим фактором формування емпатії та міжнародної підтримки, а отже є чинником збереження української ідентичності та протистояння імперським наративам. Тому спільні з іноземними партнерами мистецькі проєкти, а також безперервні презентації творів сучасного українського мистецтва мають розглядатися в якості одного з пріоритетних напрямів сучасного культурного життя України. Зокрема, це стосується таких мистецьких форм, які дають найбільш правдиву та наочну інформацію та забезпечують найвищий ступень емоційного впливу на аудиторію. До таких форм відноситься кіно, перш за все – документальне, а також мистецтво акціонізму. Оскільки процеси створення все нових мистецьких артефактів та ознайомлення з ними світових реципієнтів відбуваються постійно, вони потребують уваги з боку теоретиків культури, які осмислюють сутність та тенденції як самих творів мистецтва, так і їх ролі в сучасній культурній дипломатії.

Ключові слова: культурна дипломатія, російсько-українська війна, документальний кінематограф, мистецтво акціонізму.

Oleksiy KHOVPUN

Doctor of Law, Associate Professor, Vice-Rector for International and Scientific and Pedagogical Work, National Academy of the Culture and Arts Management, 9 Lavrska St, Kyiv, Ukraine, 01015

ORCID: 0000-0002-5753-966X

To cite this article: Khovpun, V. (2025). Dokumentalniy kinematohraf ta aktsionizm yak skladova ukrainskoi kulturnoi dyplomatii chasiv povnomasshtabnoi viiny [Documentary cinematograph and actionism as components of Ukrainian cultural diplomacy in the times of the full-scale war]. *Fine Art and Culture Studies*, 3-2, 266–273, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-35>

DOCUMENTARY CINEMATOGRAPH AND ACTIONISM AS COMPONENTS OF UKRAINIAN CULTURAL DIPLOMACY IN THE TIMES OF THE FULL-SCALE WAR

The Purpose of the article is to identify the features and functions of visual arts of synthetic nature (using the example of cinema and actionism) as a component of the contemporary Ukrainian cultural diplomacy. **The methodology of the research.** The article is interdisciplinary in nature, synthesizing data from philosophy, history, cultural studies, and art history. Historical and comparative methods and a hermeneutic approach are used. **The scientific novelty of the work** lies in clarifying the place of visual arts of synthetic nature in the presentation of the contemporary problems

of Ukraine at the international level. **Conclusions.** Cultural diplomacy is a powerful tool for familiarizing the world with the history and current state, achievements, problems and prospects of Ukraine. In the current situation of war, cultural diplomacy becomes a significant factor in building empathy and international support, and therefore is a factor in preserving Ukrainian identity and opposing imperial narratives. Therefore, joint art projects with foreign partners, as well as continuous presentations of works of contemporary Ukrainian art, should be considered as one of the priority areas of modern cultural life in Ukraine. In particular, this applies to those art forms that provide the most truthful and visual information and provide the highest degree of emotional impact on the audience. Such forms include cinema, primarily documentary, as well as action art. Since the processes of creating new artistic artefacts and introducing them to global recipients are ongoing, they require attention from cultural theorists who interpret the essence and trends of both the works of art themselves and their role in modern cultural diplomacy.

Key words: cultural diplomacy, Russian-Ukrainian war, documentary cinema, action art.

Актуальність проблеми. В умовах повномасштабної війни Україна, як ніколи раніше, потребує міжнародної підтримки, як матеріальної, так і моральної. Однією з необхідних для цього умов є ознайомлення світової громадськості з історією та сьогоденням України, специфікою її буття, а також проблемами, які потребують негайного вирішення, зокрема, тими, що пов'язані з війною. Адже, незважаючи на помітні позитивні зсуви, серед широкого загалу за кордоном досі помітне нечітке усвідомлення сутності незалежної України в історичному та політичному контексті, а також неповне розуміння того, чому саме вона не може розглядатися як частина Росії. Цей факт визначає загально-ознайомче завдання культурної дипломатії. Окрім нього, важливою місією є формування позитивного іміджу України, оскільки, нажаль, уявлення про нашу країну не завжди є компліментарними. Через це вкрай необхідно доносити на міжнародному рівні інформацію про те, що українці є цілком визначеною, цивілізаційно зрілою нацією, яка має окрему від Росії історичну та етнокультурну ідентичність, та чиї державотворчі змагання заслуговують на серйозну увагу та підтримку. Важливо також продемонструвати, що сучасна Україна не виступає лише в якості реципієнта, а здатна багато дати світу в інтелектуальному та культурному аспектах. Останнє потребує постійної промоції досягнень та перспектив українських науковців, митців та всіх діячів культури в найширшому сенсі.

Культурна дипломатія, сутність якої полягає у використанні «м'якої сили», а саме – налагодження особистих стосунків та формування у людей індивідуального емоційного ставлення (в даному випадку – до української культури та її представників) – має велике значення для подальшого вияву громадських ініціатив з підтримки України, та з впливу на загальну

політику зарубіжних країн по відношенню до України. Без такого світоглядного підґрунтя – водночас раціонально осмисленого та емоційно забарвленого – важко досягти справжнього стійкого прогресу в зовнішньополітичних стосунках, адже будь-які політичні угоди можуть виявитися випадковими та тимчасовими, якщо вони не ґрунтуються на спільних цінностях, які формуються, значною мірою, за рахунок міжособистісних контактів та ініціатив «знизу».

Прогресу культурної дипломатії сприяє глобалізованість та взаємозалежність сучасного світу. Сама по собі глобалізація є багатовекторним та амбівалентним явищем, в якому є багато негативних аспектів. Однак, тут наявний значний потенціал, який можна використати для просування української культури. По-перше, це забезпечена розвитком транспорту та міжнародними угодами фізична мобільність представників різних народів, які можуть приїхати та презентувати свої культурні досягнення практично в будь-якій точці світу. По-друге, це продукти новітніх технологій (ЗМІ, Інтернет, соціальні мережі), які можуть бути потужними інструментами культурної промоції, і якими слід навчитися користуватися максимально ефективно. Великі перспективи розкриває такий феномен сучасної цивілізації як цифровізація. Одним з напрямів його використання є оцифровка артефактів культури як спосіб їх ретрансляції, промоції, створення бази даних для реставрації, а інколи, при знищенні оригіналу – і як єдиний спосіб культурного буття певної історико-культурної пам'ятки. Другим аспектом є створення принципово нових культурних форм, які використовують новітні технології в якості допоміжного, або й основного художнього засобу. Цифрові технології забезпечують миттєвий доступ до різноманітних культурних форм в будь-якій точці світу. Теоретично, одна людина, без групи підтримки і без

перевезення значних за розмірами фізичних об'єктів, може ознайомити реципієнтів з усією історією та культурою своєї країни. Така можливість для українців виступати на міжнародному рівні від власного імені є особливо важливою в умовах російської кампанії з дезінформації. Отже, культурна дипломатія на даний момент постає одним з чинників національної безпеки та виживання України. Значний внесок в це можуть робити як діячі мистецтва та культури, так і педагоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні питання формування, розвитку та становлення культурної дипломатії розглянуті в працях таких вчених як М. Каммінгс, Дж. Най, К. Шнайдер. В сучасній Україні цією проблематикою займаються Г. Луцишин, І. Матяш та В. Матвієнко, Т. Пересунько, В. Печиборщ, М. Процюк, О. Розумна. Огляд співпраці України з міжнародними організаціями та спільнотами роблять Е. Мамонтова та А. Кормич. Популяризації історичної спадщини та культурного туризму присвячена праця таких авторів як І. Кулиняк, О. Карий, Л. Прокопишин-Рашкевич, С. Огінок та Ю. Бондаренко. Роль культурної дипломатії в умовах війни розглядають В. Ємельянов і С. Гололобов, культурну дипломатію як складову національної безпеки – К. Бобровська. Особливо релевантною для нашої теми є дослідження мистецтва акціонізму в якості форми культурної дипломатії, проведене Я. Крамаренко (Крамаренко, 2023).

Метою роботи є: визначити особливості та функції візуальних мистецтв синтетичного характеру (на прикладі кінематографу і акціонізму) в якості складової сучасної української культурної дипломатії.

Виклад основного матеріалу. Серед вчених не існує єдиної думки щодо точного визначення культурної дипломатії, проте загальною думкою є те, що це, передусім, інструмент покращення взаєморозуміння між державами. Найбільш відомим є визначення американського політолога М. Каммінгса, для якого культурна дипломатія – це: «обмін ідеями, інформацією, цінностями, переконаннями та іншими аспектами культури з метою зміцнення взаєморозуміння» (Cummins, 2003, p. 1).

Культурна дипломатія має своєю метою підвищення престижу країни та інформування про її досягнення, створення нових та розвиток

наявних міжнародних зав'язків, захист національних інтересів, врегулювання конфліктів. Слід звернути увагу, що культурна дипломатія працює не лише на ознайомлення світу з певною країною, але й для розширення світогляду та можливостей мешканців цієї країни, які активніше пізнають культури інших народів, що може мати значні теоретичні та практичні результати для розвитку культурної, освітньої, соціальної, економічної та політичної сфер. Зокрема, таке ознайомлення може вплинути на пануючі в суспільстві цінності та на цивілізаційний вибір. Культурна дипломатія може створювати неформальний емоційний контакт між націями, що є значним фактором формування міжнародних стосунків.

В Україні культурною дипломатією займаються такі організації як Український інститут, Український культурний фонд, Український інститут книги та Державне агентство України з питань кіно. Презентацією української культури опікуються також структурні підрозділи Міністерства закордонних справ, різні культурні, освітні та наукові організації. Крім цього, величезне значення мають ініціативи окремих громадян.

Як зазначено у Стратегії Українського інституту, «Кінцевою метою культурної дипломатії є не лише інформування, а зміна ставлення та поведінки громадян інших країн по відношенню до України» (Стратегія Українського інституту...). Отже, йдеться про привернення уваги до України та її здобутків і потенціалу, до всього, що може формувати позитивний імідж країни на міжнародному рівні, а також постійне нагадування світовій громадськості про наявні проблеми України (зокрема, зв'язані з війною) та їх подання в якості таких, що можуть і повинні бути вирішені.

Узагальнивши розмаїту інформацію щодо діяльності закладів, інституцій та окремих особистостей, які займаються подібною діяльністю, можна дійти висновку, що найбільш поширеними формами культурної дипломатії є наступні:

1. Міжнародні наукові обміни та інші форми співпраці науковців різних країн.
2. Різноманітні освітні контакти, в тому числі ті, що пов'язані з академічною мобільністю.
3. Участь у міжнародних культурних програмах; в тому числі – спрямованих на охорону,

захист та популяризацію культурної спадщини, зокрема, в ініціативах ЮНЕСКО (Смукот; Участь України у діяльності ЮНЕСКО). Сюди відносяться спільні з зарубіжними партнерами проекти в галузі мистецтв.

4. Проведення мистецьких заходів, націлених на презентацію культури України: концертів, фестивалів (музичних, танцювальних, кіно тощо), театральних вистав, літературних акцій, презентація кінострічок на міжнародних майданчиках, виставок образотворчого мистецтва, перформансів тощо.

5. Використання онлайн-платформ та соціальних мереж для презентації досягнень української культури.

Для педагога важливими є всі ці напрями. Про деякі з них варто мати загальну інформацію заради загального культурного контексту, який формує тезаурус та світогляд педагогічного та науково-педагогічного працівника. Інші можуть стати формами діяльності самого педагога, або цілої групи педагогічних працівників та здобувачів освіти.

Розглянемо докладніше таку форму культурної дипломатії, як створення та презентація на міжнародному рівні мистецьких проектів. Деякі з них відносяться до традиційних видів мистецтва. Інші можуть бути кваліфіковані в якості культурних практик – цей термін останнім часом привертає значну увагу, оскільки дозволяє аналізувати широкий спектр явищ культури різного типу, від архаїчних до інноваційних. За визначенням українських дослідників, «культурні практики є виявом культури в конкретних опціях та діях» (Демчук, Олійник, Буценко, Король, Богуцький, 2024, с. 7).

Різноманітні заходи, які відбуваються в різних країнах світу протягом останніх трьох років, нараховують вже тисячі одиниць. Тому зосередимося на аналізі деяких тенденцій, пов'язаних зі створенням емоційно яскравих візуальних презентацій проблем сучасної України. При цьому в центрі нашої уваги знаходяться не стільки традиційне образотворче мистецтво, скільки синтетичні види мистецтва, які створюють гранично наочний, нерідко – шокуєючий образ, який спостерігається в дії та розвитку. До таких форм мистецтва, часо-просторових за онтологією та синтетичних за характером створеного художнього образу, відносяться, крім іншого, кіно та мистецтво акціонізму.

Зокрема, величезне значення для донесення до міжнародної спільноти фактичної та емоційної інформації щодо подій в Україні має документальне кіно. Серед найбільш помітних подій можна назвати наступні.

Фільм Володимира Тихого «День Незалежності» (2023), показаний на Одеському міжнародному кінофестивалі, присвячений одному дню, 24 серпня 2022 року, в житті мешканців Києва, Львова, Харкова, Миколаєва, Одеси, а також стан фронтової зони біля Донецьку. Знімали його одинадцять операторів, кожен з яких створив власний сюжет з життя конкретної людини – художниці, депутата, прибиральниці, пляжних патрульних та інших українців (Вселюбська). Прикметно, що цей фільм був знятий за підтримки Польського кіноінституту, а отже, може розглядатися в якості міжнародного проекту як за характером створення, так і за спрямованістю на міжнародну цільову аудиторію.

У квітні 2022 р. Асоціація Сприяння розвитку кінематографа в Україні «Дивись українське!» започаткувала проект «Культура vs війна», який складається з серії документальних фільмів про відомих українських митців, які пішли воювати. Проект реалізується за підтримки Єврокомісії, Фонду «МХП-Громаді» і компанії «Вавілон» та інших організацій. Героями фільмів стали учасники гурту «Антитіла», С. Жадан, Т. Компаніченко, С. Михальчук, А. Сеїтаблаєв та інші. За підтримки Міністерства закордонних справ України в рамках проекту були проведена низка заходів (покази фільмів, фотовиставки, презентація арт-буку тощо) у восьмидесяти одному місті тридцяти шістьох країн світу. 21 березня 2024 р. у Раді Європи в Страсбурзі відбулася прем'єра документального повнометражного фільму «Культура vs війна».

Слід зазначити, що інтерес до українського кінематографу, в тому числі – документального – значно посилюється і в самій Україні. Так, у 2024 р. стрічка «20 днів у Маріуполі» увійшла до десятки найпопулярніших кінозапитів українців у Google (Тарасова). Прикметно, що цей фільм отримав премію Американської академії кіномистецтва в номінації «Найкращий документальний фільм».

У 2025 р. Каннський фестиваль почався з «Дня України», під час якого показали стрічки, що стосуються подій російсько-української війни. «День України» відкрився фільмом

«Зеленський», який пізніше в той самий день був показаний на каналі Arte.

Велику увагу привернула стрічка лауреата «Оскара» Мстислава Чернова «2000 метрів до Андріївки», яку розглядають в якості продовження «20 днів в Маріуполі». Важливим моментом є те, що над фільмом працювала інтернаціональна команда – продюсерки М. Мізнер та Р. Аронсон-Рат, композитор С. Слейтер. Цей фільм отримав приз за кращу режисерську роботу на фестивалі «Санденс» (США), та став одним із переможців на Копенгагенському міжнародному фестивалі документального кіно CPH:DOX, був відзначений спеціальним показом на фестивалі Not Docs у Торонто (Сліпченко).

На «Дні України» в Каннах був показаний також фільм Б.-А. Леві та М. Русселя «Наша війна» (Notre Guerre), матеріали якого були зняті на сході України в 2025 р. В стрічці показані Покровський та Сумський фронти, життя мирних громадян під обстрілами та бомбардуванням, кадри спілкування В. Зеленського з Е. Макроном.

Документальний кінематограф є максимально об'єктивним (не підіймаємо зараз проблему фальсифікацій) видом фіксації реальних подій та донесення інформації про них до широкої аудиторії, то мистецтво акціонізму виступає в якості його проти-доповнення. Тут все є підкреслено суб'єктивним.

«Фіксованість» фільму є водночас його силою та слабкістю. Покази тієї самої стрічки в різні час, в різних місцях та з різною аудиторією дозволяють добитися залучення до теми величезної кількості людей, які, в певному сенсі, перетворюються на очевидців подій, які вже стали частиною історії. З іншого боку, усвідомлення того, що все, що відбувається на екрані, вже пройшло, що перед нами не «живе життя», а уявний простір культурної пам'яті, не може не викликати певного відсторонення. Між героями фільму та глядачами завжди є дистанція, хоча талановиті кінематографісти зводять цю дистанцію до мінімуму. Сильним моментом мистецтва акціонізму є повна анігіляція дистанції – мистецький феномен твориться безпосередньо на очах глядачів, які можуть (а в деяких формах перформансів – і заохочуються) увійти в контакт з митцем, стати частиною дії. Емоційний вплив документального кіно полягає в тому,

що перед глядачами розгортаються справжні події, долі конкретних людей. Вплив перформанса в його здатності до узагальнення, коли через символічні форми реципієнти отримують осмислення самої сутності подій. Зокрема, важливе місце займають візуальні метафори, такі як скляна архітектура тощо. Такі естетичні засоби дозволяють безпосередньо передати емоційний стан митця, занурити реципієнта в екзистенційне переживання. Іншим важливим моментом є те, що перформанси нерідко бувають пов'язані з фізичним напруженням митців (наприклад, п'ять годин безупинно працюючи на ручних жорнах). Ці зусилля і незручності теж є метафорою проблем та боротьби українського народу. І водночас, вони викликають емпатію глядачів і додають до загального катарсичного переживання.

Наведемо декілька прикладів того, як саме митці можуть за допомогою акціонізму привертати увагу до проблем, з якими стикається сучасна Україна.

З серпня 2016 р. розпочався проєкт Марії Куліковської «Пліт Крим», в межах якого «мандрівний парламент переселенців» плив на плоті річкою Дніпро. В рамках проєкту були проведені перформенси, виставки та лекції, як в Україні так і за кордоном. Авторка, коріння кримчанка, яка в 2014 р. стала ВПО, таким чином привертає увагу до окупації Криму та до проблем людей, які були змушені кинути свій дім та почати життя практично з нуля (Ломикамись.).

Протягом 2022 р. взяла участь у більш ніж двохстах міжнародних проєктах художниці Дар'я Кольцова. Зокрема, в США та країнах Європи вона провела вражаючий перформанс «Колискова», сутність якого полягала в створенні великої кількості керамічних голівок, кожна з яких символізувала вбиту війною українську дитину. Інший її твір «Tesselated (Self)» («Збираючи себе»), був відкритий в червні 2023 в м. Кельн (Німеччина). Це великий вітраж, в центрі якого зображений харківський Держпром – знакова споруда міста, яке піддається постійним атакам. Створення образу будівлі із скла привертає увагу до краси та крихкості того, що до війни здавалося міцним та стабільним. Сама авторка підкреслює, що її мистецтво є формою комунікації зі світом (Федоркова, Носков).

У вересні 2023 р. мисткиня Марія Прошківська провела в Музеї сучасного мистецтва

в м. Болонья (Італія) перформанс, присвячений українському зерну, яке знищується російськими ракетами, а також взагалі всьому мирному життю, яке потрапило під удар під час війни. Вона протягом п'яти годин молола ручними жорнами борошно з пошкодженого зерна. За допомогою такого фізично важкого та повільного процесу вона наочно продемонструвала справжню вартість хліба (Бондар).

З ініціативи та за сприяння Стипендії імені Антонена Арто, мисткиня Марія Матяшова розробила перформанс «Правила гри», в якому осмислила дитячі ігри, якими вони стали після початку широкої війни. Про специфіку цих ігор можна судити вже за їхніми назвами – «Пароль», «Евакуація», «Повітряна тривога», «ППО» тощо. Така тематика привертає увагу до проблеми тих психологічних травм та нелегких моральних, ціннісних та світоглядних трансформацій, які переживають українські діти та українське суспільство в цілому. Одним з джерел натхнення авторки став комікс «Дівчинка з гострим оком», виданий ЄС, який пояснює дітям з різних країн, як розуміти і допомагати вирішувати проблеми їхніх українських знайомих та однокласників (Павленко).

Як можна побачити навіть на прикладі такої невеликої виборки, і тематика, і форма подачі матеріалу є достатньо розмаїтими, але всі проєкти українських мисткинь відрізняються надзвичайною емоційною силою та особливою наочністю, яка робить проблеми війни більш близькими та зрозумілими для західних реципієнтів та може спонукати небайдужих людей до більш рішучих та осмислених дій з допомоги Україні.

Про те, що культурна дипломатія дійсно здатна спонукати людей до активних дій, які впливають на перебіг політичних подій, може свідчити хоча б один приклад. Так, флешмоб “#FreeTheLeopards” підтримали 111 мільйонів людей. Вважаються, що ця подія безпосереднім чином вплинула на передачу урядом Німеччини Україні танків Leopard (Самченко).

Висновки. Культурна дипломатія є потужним інструментом ознайомлення світу з історією та сучасним станом, досягненнями, проблемами та перспективами України. Просування української культури та мистецтва допомагає зробити Україну більш впізнаваною, зрозумілою та привабливою, та формує позитивне ставлення до неї в інших країнах. В сучасній ситуації війни культурна дипломатія постає суттєвим фактором формування емпатії та міжнародної підтримки, а отже є чинником збереження української ідентичності та протистояння імперським наративам. Тому спільні з іноземними партнерами мистецькі проєкти, а також безперервні презентації творів сучасного українського мистецтва мають розглядатися в якості одного з пріоритетних напрямів сучасного культурного життя України. Зокрема, це стосується таких мистецьких форм, які дають найбільш правдиву та наочну інформацію та забезпечують найвищий ступінь емоційного впливу на аудиторію. До таких форм відноситься кіно, перш за все – документальне, а також мистецтво акціонізму. Оскільки процеси створення все нових мистецьких артефактів та ознайомлення з ними світових реципієнтів відбуваються постійно, вони потребують уваги з боку теоретиків культури, які осмислюють сутність, та тенденції як самих творів мистецтва, так і їх ролі в сучасній культурній дипломатії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар К. Українська художниця Марія Прошковська провела перформанс в італійському музеї. URL: <https://bazilik.media/ukrainska-khudozhnytsia-mariia-proshkovska-provela-performans-v-italijskomu-muzei/> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Вселюбська С. Володимир Тихий: «Документальне кіно – це високоточна зброя, а ігрове – касетна бомба. Велике покриття без гарантії попадання». URL: https://lb.ua/culture/2023/08/20/570630_volodimir_tihiy_dokumentalne.html (дата звернення: 15.06.2025).
3. Демчук Р., Олійник О., Буценко О., Король Д., Богуцький А. Культурні практики в контексті модерних тенденцій глобалізації: монографія. Київ: Ін-т культурології НАМ України, 2024. 190 с.
4. Ломикамінь. Жіночий спротив в Криму. URL: <https://lomykamin.crimea-platform.org/maria-kulikovska/ua> (дата звернення: 15.06.2025).
5. Крамаренко Я. І. Візуальні зображення як спосіб фіксації образів українського спротиву в контексті російсько-української війни. *Філософія освіти і педагогіка*. 2023. № 53. С. 117–131.

6. Павленко А. Гостре око, чуйне серце. «Правила гри» Марії Матяшової. URL: <https://artslooker.com/hostre-oko-chuynе-sertse-pravyla-hry-marii-matiashovoi/> (дата звернення: 30.09.2024).
7. Самченко В. Культурна дипломатія: світ аплодує Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3883955-kulturna-diplomatia-svit-aploduе-ukraini.html> (дата звернення: 11.07.2024).
8. Сліпченко К. Війна в Україні на Каннському фестивалі. URL: https://zaxid.net/filmi_pro_viyну_v_ukrayini_pokazali_na_kannskomu_festivali_2025_perelik_opis_n1610254 (дата звернення: 14.05.2025).
9. Смуток Б. Від музейних колекцій до архітектурних пам'яток: як ЄС допомагає рятувати культурну спадщину України. URL: <https://novynar.city/articles/390549/vid-muzejnih-kolekcij-do-arhitekturnih-pamyatok-yak-yes-dopomagaye-ryatuvati-kulturnu-spadschinu-ukraini> (дата звернення: 14.11.2024).
10. Стратегія Українського інституту на 2020–2024 роки. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf> (дата звернення: 16.06.2025).
11. Тарасова Д. Вплив повномасштабної війни на культуру: як конфлікт відобразився на творчості митців та чи переорієнтувалися українці на своє. URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-vpliv-povnomasshtabnoi-viyni-na-kulturu-yak-konflikt-vidobrazivsya-na-tvorchosti-mittsiv-ta-chi-pereorientuvalisya-ukraintsi-na-svoe> (дата звернення: 24.02.2025).
12. Участь України у діяльності ЮНЕСКО. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko> (дата звернення: 15.04.2024).
13. Федоркова Т., Носков В. Сакральне і крихке: художниця Дар'я Кольцова – про вітраж з Держпромом та інші роботи воєнного часу. URL: <https://mediaport.ua/sakralne-i-krykhke-khudozhnytsya-darya-koltsova-pro-vitrazh-z-derzhpromom-ta-inshi-roboty-voeyennoho/> (дата звернення: 20.06.2023).
14. Cummings M. C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. *Center for Arts and Culture*. 2003. URL: <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf> (date of access: 10.06.2025).

REFERENCES:

1. Bondar, K. *Ukrainska khudozhnytsia Mariia Proshkovska provela performans v italiiskomu muzei* [Ukrainian artist Maria Proshkovska made a performance in an Italian museum]. URL: <https://bazilik.media/ukrainska-khudozhnytsia-mariia-proshkovska-provela-performans-v-italijskomu-muzei/> (date of access: 15.06.2025) [in Ukrainian].
2. Vselyubskа, S. Volodymyr Tykhyi: “Dokumentalne kino – tse vysokotochnа zbroia, а ihrove – kasetna bomba. Velyke pokryttia bez harantii popadannia” [Volodymyr Tykhyi: “Documentary cinema is a high precision weapon, and feature cinema is a cassette bomb. Large coverage without the guaranteed hitting”]. URL: https://lb.ua/culture/2023/08/20/570630_volodimir_tihiy_dokumentalne.html (date of access: 15.06.2025) [in Ukrainian].
3. Demchuk, R., Oliinyk, O., Butsenko, O., Korol, D., Bohutskii, A. (2024). *Kulturni praktyky v konteksti modernykh tendentsii hlobalizatsii* [Cultural practices in the context of the modern tendencies of globalization] Monograph. Kyiv : Institute of cultural studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. 190 p. [in Ukrainian].
4. Saxifrage (the stonebreaker). *Zhinochiy sprotyv v Krymu* [The female resistance in the Crimea]. URL: <https://lomykamin.crimea-platform.org/maria-kulikovska/ua> (date of access: 15.06.2025) [in Ukrainian].
5. Kramarenko, Ya. (2023) *Vizualni zobrazhennia yak sposib fiksatsii obraziv ukrainskoho sprotyvu v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny* [Visual pictures as a means of fixation of the images of Ukrainian resistance in the context of the Russian-Ukrainian war]. *Filosofia osvity i pedahohika*, 53. 117–131 [in Ukrainian].
6. Pavlenko, A. Hostre oko, chuine sertse. “Pravyla hry” Marii Matiashovoi [Sharp eye, sensitive heart. “The rules of the game” of Maria Matiashova]. URL: <https://artslooker.com/hostre-oko-chuynе-sertse-pravyla-hry-marii-matiashovoi/> (date of access: 30.09.2024) [in Ukrainian].
7. Samchenko, V. *Kulturna dyplomatiia: svit aploduie Ukraini* [Cultural diplomacy: the world applauds Ukraine]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3883955-kulturna-diplomatia-svit-aploduе-ukraini.html> (date of access: 11.07.2024) [in Ukrainian].
8. Slipchenko, K. *Viina v Ukraini na Kannskomu festyvali* [The war in Ukraine at the Cannes festival]. URL: https://zaxid.net/filmi_pro_viyну_v_ukrayini_pokazali_na_kannskomu_festivali_2025_perelik_opis_n1610254 (date of access: 14.05.2025) [in Ukrainian].
9. Smutok, B. *Vid muzeinykh kolektsii do arkhitekturnykh pam'iatok: yak YeS dopomahaie riatuvaty kulturnu spadshchynu Ukrainy* [From museum collections to architectural monuments: how EU helps to save the cultural heritage of Ukraine]. URL: <https://novynar.city/articles/390549/vid-muzejnih-kolekcij-do-arhitekturnih-pamyatok-yak-yes-dopomagaye-ryatuvati-kulturnu-spadschinu-ukraini> (date of access: 14.11.2024) [in Ukrainian].
10. *Stratehiia Ukrainskoho instytutu na 2020–2024 roky* [The strategy of Ukrainian institute for 2020–2024]. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf> (date of access: 16.06.2025) [in Ukrainian].

11. Tarasova, D. Vplyv povnomasshtabnoi viiny na kulturu: yak konflikt vidobrazyvsia na tvorchosti myttsiv ta chy pereorientovalysia ukrainci na svoje [The impact of the full-scale war on culture: how the conflict influenced the artists's work and if Ukrainians have reoriented on their own (culture)]. URL: <https://espreso.tv/poyasnuemo-vplyv-povnomasshtabnoi-viiny-na-kulturu-yak-konflikt-vidobrazivsya-na-tvorchosti-myttsiv-ta-chy-pereorientovalysia-ukrainci-na-svoe> (date of access: 24.02.2025) [in Ukrainian].

12. Uchast Ukrainy u diialnosti YUNESKO [The participation of Ukraine in the activity of UNESCO]. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko> (date of access: 15.04.2024) [in Ukrainian].

13. Fedorkova, T., Noskov, V. Sakralne i krykhke: khudozhnytsia Daria Koltsova – pro vitrazh z Derzhpromom ta inshi roboty voiennoho chasu [Sacral and fragile: the artist Daria Koltsova about the stained glass with the State industry building and other works of the war times]. URL: <https://mediaport.ua/sakralne-i-krykhke-khudozhnytsia-darya-koltsova-pro-vitrazh-z-derzhpromom-ta-inshi-roboty-voyennoho/> (date of access: 20.06.2023) [in Ukrainian].

14. Cummings, M. C. (2003). Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. *Center for Arts and Culture*, p. 1 [in English].